

Милоје М. Ракочевић (Београд)

Језик и стил у релацији са структуром и композицијом (на примерима из Његошевих дела)

✦ Кључне речи:
језик, стил, структура,
композиција, универзални код,
јонмска целина, симетрија,
јенейски код, релација, глас,
слово, ријеч, број, число,
Његош.

Структура и композиција сваког од два Његошева триптиха понаособ, и сваког од по три и три дела у њима (I. Глас каменштака, Слободијада и Огледало српско; II. Луча микрокозма, Горски вијенац и Лажни цар Шћепан Мали) у функцији су једног унутрашњег скривеног (и додатног) кодирања, којим Његош успоставља везу са „согласијем општим“, то јест са универзалним кодом природе. При томе Његошев језик и стил, осим што су средства уметничког израза и исказа, истовремено су у функцији Његошевих кодогених, кодних и кодирајућих поетско-филозофских система. На тај начин Његош истражује и сâм језик, посебно његову моћ комуникације, исказа и израза.

Слава Тебје показавшему нам свијет! ...
Ја на Твој позив смирено идем
или под Твојим лоном да вјечни сан боравим
или у хорове бесмртне да Те вјечно славим.

П. П. Његош (Тесттаменій)

Стил 2004

II

Релација системâ число–ријеч
и слово–број

172

1. Ако је Његош заиста (намерно?) кодирао подсистем *слова* и подсистем *броја* (како је показано у првом делу овог рада¹⁾), тако да их је најпре слио у један систем, а затим (истовремено) тај систем довео у везу са *согласијем ойшћим*, то јест са универзалним кодом *йрироде*²⁾, поставља се питање намере/ненамере и у, евентуалном, кодирању одговарајућих (аналог-

них?) подсистема *числа* и *речи*, односно *ријечи*. Другачије речено, ако Његош тако доследно употребљава речи *слово* и *број* и гради на тим двома речима засноване (скривене) кодогене (потенцијално за кодирање могуће), кодне (као код остварене) и кодирајуће (изнова на даља кодирања усмерене) поетско-филозофске системе – најмање што се од једног истраживача може очекивати јесте то да испита статус и позицију (да ли само синонима?) – *числа* и *ријечи*. Резултат истраживања су нове гномске целине не само значењски већ и позиционо детерминисаних *сћихова*:

Луча (Число: 4805)

1. Би мировах *число*, непоњатно (III 51) (721)
2. (Нека *число* и умножим колах (III 163) (833)
3. У највећи степен *счисленија*...) (III 164) (834)
4. *Причислий* те у вјечно блаженство (IV 40) (1050)
5. Вид фамиље *числа* великога (V 147) (1367)

Луча (Ријеч: 5145)

1. Вожд погубни кад *ријеч* изрече (IV 171) (1181)
2. Гаврилову *ријеч* пресјекоше (IV 187) (1197)
3. Само своју *ријеч* да одржи (IV 206) (1216)
4. Пошто *ријеч* свемогући сврши (V 331) (1551)

- 1) У свим даљим навођењима и цитирањима први део рада (објављен у претходном броју *Сћила*) означаваћемо римским бројем I, а овај – други део – бројем II.
- 2) Његошев појам „согласије опште“ (фуснота I–5) може, свакако, имати више значења. У оквиру овог рада, међутим, узимамо само оно значење које се односи на евентуалну егзистенцију могућег универзалног кода природе. То је код чију основну азбуку „чини низ природних бројева са свим правилностима и законитостима, у њему садржаним и њиме исказаним“ (како је речено у првом делу овог чланка, у одељку 2), која *ipso facto* ступа у интеракцију са другим могућим азбукама које се тичу физичко-хемијских, и свих других карактеристика компонената кода као система. Отуда је универзални код природе *per se* алфанумерички код, у коме се остварује нераздвојно јединство *броја* и *слова*. Када Његош (или који други класик) ствара своје дело тако да одређеним књижевним поступком (градацијом специфичних структура и композиције, варирањем језика и стила) остварује то јединство, онда кажемо да структура и композиција једног таквог дела (или више дела у јединству) кореспондирају, налазе се у релацији са структуром и композицијом универзалног кода природе.

Вијенац (Ријеч: 5331)

1. Ријечања би ли међу вама (350)
2. Уљегоше у крупне ријечи (364)
3. Крст је ријеч једна сухопарна (1216)
4. Немој такве говорит ријечи (1493)
5. У њега су медене ријечи (1908)

Шћепан Мали (Ријеч: 32847)

1. Твоја ријеч наш ће закон бити (I 318) (318)
2. Измамита ријеч не могасмо (I 645) (645)
3. И рећи му двије-три ријечи (II 63) (940)
4. Кад су само двије-три ријечи (II 66) (943)
5. И ове вам изрећи ријечи (II 75) (952)
6. Што све једну ријеч проговараш (II 162) (1039)
7. Паметније мисли и ријечи (III 602) (2321)
8. У писању штеде се ријечи (III 638) (2357)
9. На ријечи да ти се повторим (III 642) (2361)
10. И њезине свештене ријечи (IV 122) (2691)
11. Царска ријеч аманет највиши (IV 126) (2695)
12. Р'јеч је царска царства религија (IV 128) (2697)
13. Свака ријеч коју сам донио (IV 131) (2700)
14. До једнијем празнијем р'јечима (IV 392) (2961)
15. Да ријечи једне не пискосмо (V 5) (3486)
16. Уз сваку се ријеч припијева (V 260) (3741)

173

Као што је у I делу речено, у систему *слово-број* реч *слово* је садржана само у *Лучи*, али не и у *Вијенцу* и *Шћепану Малом*. Овде, у систему *ријеч-число*, ситуација је потпуно обрнута: заправо је реч *число* садржана само у *Лучи*, а нема је ни у *Вијенцу*, нити у *Шћепану*. (Да ли заиста има још кога ко би поверовао да је и ово само једна од пуких случајности?). Да овде није реч о случајностима, већ о намерним песничким структурирањима, говоре и друге чињенице, које ће у даљем излагању бити предочене.

2. На изванредан начин је разумљива ло-

гика по којој је у систему *слово-број* реч *слово* изабрана (употребљена) само у једном делу (у *Лучи*), и то 8 пута, а реч *број* по 12 пута у сва три дела. Ако се број 12 посматра као целина, тада број 8 износи тачно $\frac{2}{3}$ од 12, што је хармонијска средина броја 12 као целине и броја 6 као његове половине ($[H(a, b) = 2ab / (a + b)]$; $[H(12, 6) = (2 \times 12) \times 6 / (12 + 6) = 8]$). Независно од ове чињенице познато је и то да се аминокиселински конституенти генетског кода могу сврстати у 12 дублета и 8 триплета (Ракочевић и Јокић 1996)³⁾. Јединственост аритметичке и/или алгебарске

3) У генетском коду „алфабет 1“ представљају четири аминокиселине: У, Ц, А, Г – урацил, цитозин, аденин, гуанин – из којих се генеришу трословне речи (кодони), док „алфабет 2“ представља 20 аминокиселина: А, С, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, P, Q, R, S, T, V, W, Y

структуре⁴⁾ пара 12/8 увиђа се тек тада када се постави следећи задатак: Наћи такав скуп бројева, то јест јединки ($X = ?$), са истовременим разврставањем у дублете и триплете, али тако да су за дублете могуће тачно *dve*, а за триплете тачно *три* дистинкције. Решење овог задатка је једно и јединствено: само у случају када је

$X = 24$, те 24 јединке се могу разврстати у 12 дублета и истовремено у 8 триплета. Прва дистинкција за дублете је: бити шест и шест; и друга: бити три и три. За триплете, пак, три могуће дистинкције иду овим редом: бити 4 и 4, потом 2 и 2 и коначно 1 и 1 триплет⁵⁾

174

(о алфабетима видети у фусноти 1–2). Успостављањем везе између „речи“ прве азбуке (кодони у саставу гена, као делова рибонуклеинске киселине) и „слова“, то јест молекула друге азбуке, догађа се то да се аминокиселински молекули нижу у дугачке нити (једнодимензионалност), које се потом преплићу (дводимензионалност), да би се на крају те молекулске нити „смотале“ у тродимензионалну протеинску макромолекулску „клубад“. Разумљиво, 20 аминокиселина могу се сврстати максимално у 10 парова, под условом да то спаривање има смисла на основу њихових физичко-хемијских особина. У наведеном раду је, међутим, показано да се две аминокиселине дуплирањем појављују као парови, а да се један (специфичан) пар аминокиселина појављује два пута, као пар парова, па се тако укупан број парова повећава од 10 на 12. Све ове чињенице о генетском коду наводимо због тога што тек са увидом у аритметичко-алгебарске карактеристике генетског кода можемо судити и о егзистенцији *универзалној кода природе*, јер за сада није пронађен ниједан други строго дискретно детерминисан хармонијски систем (Ракочевић 2004).

- 4) Веза броја 8 и 12 (изражена горњом једначином), кореспондентна са повезаношћу гномских поетских целина, састављених од тачно толиког броја (8 и 12) стихова на задате речи, у датим песничким делима оправдава идеју Соломуна Маркуса, једног од родоначелника савремене математичке поетике, према којој има смисла и у песничким делима тражити алгебарске структуре. [Маркус 1974, стр. 29: „Досад се математичком проучавању поезије приступало на три начина: статистичким средствима, средствима теорије информације и алгоритамским моделирањем на електронском рачунару. Логичко и алгебарско моделирање је тек на почетку...“; стр. 14–15: „Овде се први пут покушавају да употребе детерминистичке математичке структуре (које спадају у теорију скупова, алгебру и топологију) за систематски прилаз неким крупним питањима песничког језика, путем логичког моделирања неких основних аспеката који се тичу природе овог језика и фигура којима је проткан ... Математичка поетика у смислу који ми заступамо није још у потпуности конституисана дисциплина“]. Оно што је, међутим (у оквиру овога чланка), ново у односу на Маркусову поетику јесте то што се овде трага за таквим логичким и математичким структурама, које кореспондирају са логиком устројства *универзалној кода природе*, с једне, и са намером песника да *дошайино* кодира, с друге стране; да кодира тако да те структуре, изворно скривене и невидљиве, могу бити откривене и предочене.
- 5) Наша радост (Ракочевић и Јокић 1996) при свим овим увидима брзо је спласнула кад смо ускоро затим схватили да је три хиљаде година пре нас све ово о дублетима и триплетима знао велики Мојсије. Постало нам је, наиме, јасно зашто он два пута (у Четвртој књизи Старог завета) разбројава становнике Израила у 12 племена. Први пут само као 12 племена, и само тако их именујући, а други пут именујући их и као племена и као војске, и разврставајући их – по три војске заједно. Па је уз то назначен још и редослед: они нека иду први, па они нека иду други, затим трећи и, коначно, они нека

Лако је увидети да ниједно друго решење не задовољава постављени услов.

Али, ако се Његош заиста бави питањем устројства универзалног кода природе (согласија општег), откуд му сада идеја за аритметичко-алгебарски систем 4–5–16? [Систем је неминовно и алгебарски, кад се постави питање *израчунавања* двеју (изворно непознатих) вредности које по одређеном закону треба да следе број четири]. Наиме, толико се пута и тим редом, како је назначено, именица *ријеч* појављује у *Лучи*, *Вијенци* и *Шћейану*. (У *Лучи* се још појављује и реч *число*, али такође 5 пута, те, алгебарски речено, нема нове *непознате*). Да ли је и овде, можда, у питању нека јединственост и непоновљивост? Да, управо тако. Ако поставимо себи у задатак да *корацима*⁶⁾ размеђимо одстојања, полазећи од броја четири⁷⁾, али тако да поштујемо *јринциј конџину-*

04	4
1	9
05	
11	
16	6

Слика. 1.
Ариџмеџички алџориџам коресџонденџан са броџем сџихова који садрџе именицу „ријеч“ – у Лучи, Вијенци и Шћейану.

175

иџеџа и *јринциј минимума јромене*; да, кад су бројеви у питању, у првом кораку извршимо промену за јединицу само у првој позицији, а у другом кораку и у првој и у другој позицији бројевног записа⁸⁾, тада добијамо ситуацију каква је представљена на слици 1.

Полазећи од броја 4, следећа два решења неминовно морају бити 5 и 16. Друго је питање што се тада реализује и трећи

иду последњи. (У чему је то број четири последњи, крајњи и/или највећи, треба питати оне чији језици су израсли из старословенског – распитати се тамо где највише може бити *четири* човека, а најмање *јетџ* људи) (о броју *четири* видети и у фуснотама 11–7 и 11–13).

- 6) Као што је Његошев исказ о *соџласију оџиџџем* програмског карактера (видети фусноту 1–5), исти статус имају и стихови о *корацима* и *јросџору*. Онај ко увиди да ми егзистирамо у свету у коме се све своди на *корак*е и *јросџор*, тај поима и саму суштину универзалног кода природе. (*Луча*, 111, 145–150: „Све нек краче својџем временом / ... / Кораџи су моџи божествени, / но ја могу то назват простором“; Вијенац, 591: „Корацима броџи турско трупџе“). Али, Његош је и у свакодневном животу био опседнут *корацима* и *мерењем*, о чему сведочи и Љуба Ненадовић у Писмима из Италије (поглавље „У Риму, априла 1851“, прва страница: „Цркву Светог Петра сџм је премерио корацима и казао ми да запишем. ... Кад смо изван Рима једном у пољу били и толико корака премерили и означили, нисмо могли веровати – тако много простора заузме читава њива“.
- 7) Број 4 је специфичан пре свега по свом специфичном односу са бројем два. Али није ствар само у томе што су два и два четири (како гласи и један стих Жака Превера у *Page d'écriture: „Deux et deux quatre“*), него у томе што су и два пута два четири, а уз то су још и два на два такође четири; штавише, међусобно степенована ова два броја дају исти резултат (број 16). Оваква веза између два броја преко 3+1 операција (преко трочетворства?) не постоји између било која друга два броја. Детаљније о овоме видети у: Ракочевић (1994: 105; 2003: 6), као и у фуснотама 1–9, 11–5 и 11–13.
- 8) По истом кључу – промена за јединицу у једној позицији, а затим у двама позицијама – Његош је изабрао и модуларни запис (по модулу 9) броја стихова у пет чинова *Шћейана Малоџ*: 22, 14, 13, 12, 11 (фуснота 1–11).

Луча	Шћепан	Вијенац
Рече (11)	Рече (01)	Рече (03)
Речем (01)	Изрече (01)	Рећи (03)
Изрече (02)	Рећи (12)	
	Изрећи (01)	
	Изрећ (01)	
	Порећ (01)	
	Порећи (01)	
	Зарећи (01)	
	Речеш (01)	
	Речете (01)	
	Изречена (01)	

Преглед 1.

Засиуљеносїи облика са кореном „реч“ и „рећ“

савршени број – број 496, као резултат одређених аритметичких правилности. [Те правилности су следеће. Сва три броја у низу посматрају се као двопозиционо записани: 04–05–16. У таквом случају, читано вертикално на сл. 1 имамо реализацију у првој „колони“ тропозиционо записаног броја један (001), односно сто (100) и у другој „колони“ 456 (односно 654)⁹⁾

У трећој „колони“ се реализује број 496 ако важе следеће правилности: две крајње цифре се преузимају из друге колоне, а средишња цифра је резултат сабира-

ња прве и друге цифре у другој колони. (О савршеним бројевима видети у фусноти 1–10)]. Према томе, видимо да је и овде Његош изабрао потпуно јединствену аритметичко-алгебарску ситуацију.

3. И баш као што је изабрао јединствену аритметичко-алгебарску ситуацију, Његош је изабрао и јединствену, строго дистинктну ситуацију кад је у питању реч *ријеч*. У Прегледу 1 наведени су сви случајеви појављивања речи које на било који начин кореспондирају са именицом *ријеч*. И, као што је непосредно очигледно, ниједна од њих не може довести до забуне. У српском језику, наиме, судећи према овом Његошевом избору, не функционише *рјећи* уместо *рећи*, *рјече* уместо *рече*, *изрјечена* уместо *изречена* итд. С друге стране, ни код облика *ријечање* и *р'јеч* не може бити неспоразума, оне су непосредно изведене из *ријечи*, те су стога и садржане у наведеном изабраном систему.

То је тако кад се ради о дистинкцији именице *ријеч* према реализацијама које се могу извести из корена *реч* и *рећ*, како је назначено у Прегледу 1. Међутим, с друге стране, постоје дистинкције и у употреби саме речи *ријеч*, идући од једног дела до другог. Баш као што је реч *број* на различит начин употребио у *Лучи*, *Вијенцу* и *Шћепану* (1: 92–93), Његош је исто то¹⁰⁾, мада са блажим диверзитетом,

9) У претходним радовима је показано (Ракочевић 2003: 117) да су редослед и позиција кола у рукописној и штампаној верзији Горског вијенца (видети: „Кола у рукописној и штампаној верзији Горског вијенца“, на крају овог чланка) стриктно детерминисани бројем 456/654, који број, са своје стране, представља тачно средишњу позицију на скали основе декадног бројевног система: 123, 234, 345, **456**, 567, 678, 789. „Упросечен“ овај средишњи број, 456, постаје број 555. Ако сада на тако добијени резултат применимо Његошев кључ, у обрнутом редоследу: најпре извршимо промену за јединицу у двема позицијама (у другој и првој), а потом за јединицу у једној позицији (у другој), добијамо два нова резултата: (1) 555 – 011 = **544**, и (2) 544 – 10 = **534**; добијамо два броја који тачно одговарају броју атома у 20 аминокиселинских конституената генетског кóда (у бочним низовима аминокиселина), на начин како је објашњено у фусноти 11–16.

10) Лакићевић (1984: xiv): „Ствари се понављају на исти начин, у различитим видовима“.

остварио и за *ријеч*. Она, таква, чиста, једна и јединствена – *ријеч* – настала из једног исклесјаја, у једнини, налази се само у *Лучи*, док се у *Вијенци* појављује и у множини, али и у изведеној речи – *ријечање* (заправо облик *ријечања*). У *Шћейану Малом*, уз једнину и множину *ријечи*, појављује се још, такође у једнини и множини – *р'јеч* и *р'јечи*. Све заједно узевши, видимо да је овде остварен хронолошки редослед три Његошева опуса у саставу триптиха: најпре иде *Луча* (са једним обликом: *ријеч*), затим *Вијенац* са два и/или три облика (*ријеч* и *ријечи*+*ријечања*) и, коначно, *Шћейан Мали* са четири облика (*ријеч*, *ријечи*, *р'јеч* и *р'јечи*)¹¹.

4. Са аспекта чистоте и „једноте“ речи, на сличан начин је поступљено и у случају речи *число*, иако ова тврдња звучи помало парадоксално, кад се сазна да се реч *число* налази само у стиховима *Луче*, а нема је у стиховима *Вијенца* и *Шћейана*. Нема је у стиховима, али је има у прозном тексту, и то само у *Шћейану*. У предговору *Лажном цару Шћейану Малом* Његош, поред осталог, каже да се „о Шћепану на Цетињу није нашло ништа до ови листић од игумана Мркојевића, којег овдје *facsimile* постављам“. И доиста тај листић је приложен на посебном листу у књизи, између спољашње и унутрашње насловне

странице. На листићу налазимо и реченицу у којој је реч *число* садржана у придевском облику и значењу, и коју (реченицу) овде наводимо у „прилагођеном“ препису, према издању СКЗ из 1901. године (и како сада стоји на Интернету): „И сего год[а] посла турачки цар два насилна везира, урумелинскога и босанскога, на Церну Гору со *бесчисленим* војинством, и војеваше на Церну Гору и срамотно пођоше от ње с великијем стидом.“ (подвукао: МР). Међутим, у оригиналу, који је, срећом, приложен уз Цел. дела (1980) не стоји *бесчисленим* већ *безчисленим*. Његошева намера постаје нам јасна тек тада када откријемо да постоји још једно место (и само још то једно!) у прозном тексту *Шћейана Мало* где је реч *число* дошла до изражаја. То је прозни (доста опширан) текст између 770. и 771. стиха дјејствија другог, који кадија чита као „титоу султанов посланицима“. На једном месту у султановом титулару се каже да је он, поред безбројних других титула, још и „победоносни шегиншах од бешчислених мјестах и градова“. Дакле, не ни *бесчислених* нити *безчислених*, него баш *дешчислених*.

Ови наводи иду у прилог дискусији коју смо дали у I делу чланка о Његошевом бављењу језиком као таквим, о његовим наопако (здесна налево) написаним

11) Ракочевић (1989: 937): „Нова читања Његоша треба да покажу колико је и у чему ова трослојност *Шћейана* (кола, међупевања, дјејствија), на супрот двослојности *Вијенца* (кола и међупевања) и једнослојности *Луче* (само певања), предност, а колико тешкоћа да се троје одрже као једно“; Биљежница (1956: 64/170): „Највиша је стрменост од горе низ коју [водопад] скаче 440 клафтера, 484 клафтера положитије је мало, а 550 клафтера јошт је положитије“; Ракочевић (1995: 252–253): „Градација ‘стрменитости – положитости’ ... има програмски карактер. ... И да видимо ... како је Његош поступио. ‘Одсекао’ је оно *једно* ‘разређено’, дакле прозу, и остало му је троје. То троје је заправо Његошев триптих. На месту ‘одсецања’ прозе, у односу на поезију ‘највиша је стрменост’ (*Шћейан* је са још увек доста прозе; према *Лучи* је ‘стрмено’); затим ‘положитије је мало’ (*Вијенац* са минимумом прозе); и, коначно, ‘јошт је положитије’ (*Луча* у форми ‘чисте’ поезије, без имало прозе)“. О томе да и Његошева Биљежница, као „нулто Његошево дело“, чини јединство са триптихом (као трочетворство?) видети у: Ракочевић 2003: 139.

речима (1: 87), до крајњих граница обогаћених гласом *з*; и, посебно, потврђују аргументацију (фуснота 1–28) која се тиче Његошевог избора гласова из скупа прострујних гласова, пискавих *з* и *с* и шуштавих *ш* и *ж*. У *Лучи* је тачно једно место изабрано за све оне који могу понети име *Алззенк*, *Илзхуд* и *Алзавалі іорди*, *Обенизрем* и *Јаобаз злодни*; и више, али тачно одређених места, изабрано је за реч *число*. У првом случају избор је „пао“ на глас *з* а у другом на *с*. У свих пет стихова (колико их укупно има у *Лучи*), са облицима изведеним од речи *число*, увек је изабрано само *с* да би у прози *Шћейана Малої* поново био изабран пискави глас *з*, а уз њега само још један избор – са шуштавим гласом *ш*. Преостаје (из скупа од четири прострујна гласа) још једино глас *ж* да тако неупотребљен посведочи, како се он овде и не може употребити (не може се рећи *дежчислених*).

Како видимо, овде, у заступљености система *ријеч–число*, постоји иста логика коју смо имали и код система *слово–број*. Код система *слово–број*, *слово* је у *Лучи* употребљено као општост и мноштво (осам пута), а у *Шћейану Малом* као посебност и једност – само једном, у једном стиху два пута, као две речи заредом исказане – од *слова* до *слова* (фуснота 1–20). Код система *ријеч–число*, *число* је употребљено у *Лучи* као општост и мноштво (пет пута), а у *Шћейану Малом* као посебност

и једност – једном у приложеном факсимилу и једном у прозном тексту.

5. Досадашња анализа система *ријеч–число* и *слово–број* тиче се само другог триптиха (*Луча*, *Вијенац* и *Шћейан*), а не и првог (*Глас каменшијака*, *Свободијада* и *Оїледало срїско*). Наравно, било би значајно да се све провери и за први триптих, али за сада је то немогуће, све док се не пронађе изворник *Гласа каменшијака*, јер оно што од њега данас поседујемо јесте само превод превода, повратни превод са италијанског језика (о судбини рукописа *Гласа каменшијака* видети у: Ракочевић 2003: 35). С друге стране, *Оїледало срїско* још увек није доступно за анализу путем рачунара (а није похрањено ни на Интернету). Једино што још може да се уради јесте увид у *Свободијаду*, која се са својих 6668 стихова налази у строгој аритметичко-алгебарској релацији са бројем стихова у друга два дела првог триптиха (слика 2).

На слици 2 показано је шта се добија када се број стихова у три дела првог триптиха стави у релацију са бројем 20202, двоструком вредности броја 10101, 13-тог по реду резултата у Његошевом систему мултипала, НСМ (фуснота 1–10) ($13 \times 777 = 10101$); кад се, дакле, посредно стави у релацију са *йейіоцифреним* бројем 10101, који представља континуалну и минималну промену (*нешііо–нишиіа–нешііо–нишиіа–нешііо*) у сваком

$$\begin{array}{r}
 202020 - 1546 \text{ (ГК)} = 200474 \\
 202020 - 6668 \text{ (СВ)} = 195352 \\
 202020 - 13599 \text{ (ОС)} = 188421 \\
 \hline
 1752741 = 3 \times 584247 \\
 - 11111 \\
 \hline
 1741630
 \end{array}$$

Слика 2.
 Аритметички аліоритам коресіонгеніан са укуним бројем сіихова у Гласу каменшијака, Свободијади и Оїледалу срїском, у релацији са јединсївеним и каракіерисіичним бројем (1741630), важеіим за іенейіски код (уіоредііи фусноіу 11–12)

следећем кораку. Добије се број чија тро-струка вредност (а заправо у „игри“ и је-су три дела?!), увећана за такође *йейоци-френи*, на нивоу минимума континуално „уравнотежени“ број 1111 даје једну од кључних детерминанти генетског кода, с једне, и композиције Хомерове *Илијаде* и *Одисеје*, с друге стране – даје јединствен и карактеристичан број (1741630)¹²⁾

Међутим, поставља се питање релевантности поређења било којег дела из другог триптиха са само једним из првог, са *Свободијадом*. До потврдног одговора се долази већ након увида да у поређењу било која два дела унутар другог триптиха уочена и разматрана законитост остаје видљива чак и тада када је треће дело искључено. Покажимо то на конкретним примерима. Поређењем гномских стиховних целина *Луче* и *Вијенца* у систему *слово-број* (I: 92–93), и то за подсистем *број*, са искључењем *Шћейана Малої* (посматрамо, дакле, само 24, а не свих 36 стихова), долазимо до закључка да се ова два дела стриктно разликују: у *Лучи* је реч *број* употребљена само једанпут као именица, а преосталих 11 пута као придев, док је у *Вијенцу* два пута употребљена као именица [*број* и *бројанице (бројаницах)*] а преосталих 10 пута као глагол. Поређењем *Луче* и *Шћейана* (а да при томе ништа не знамо каква је ситуација у *Вијенцу*) налазимо следећу законитост: У *Шћейану* има и глаголских облика, док их у *Лучи* нема. Коначно, поређењем *Вијенца* и

Шћейана (не узимајући у обзир *Лучу*) налазимо нову правилност – у *Шћейану* има придевских облика изведених од речи *број*, док их у *Вијенцу* нема.

Са овим сазнањем приступамо редом поређењу *Свободијаде* са сва три дела другог триптиха. Али, пре тога дајемо приказ свих (заступљених) облика тражених речи. Како реч *слово* у *Свободијади* није употребљена ниједанпут (I: 93, леви стубац при врху), прелазимо на анализу присуства речи *број*. [Реч *число* у *Свободијади* је употребљена само двапут, и то у десетој песми (стихови 126–127: „а русијску војску храбру / које мало *числом* бјеше“; стих 346: „мање *число* витезовах“); облик *число* је истоветан као и у *Лучи*, док се облик *числом* у *Лучи* не налази]. Реч *број* је у *Свободијади*, у разним облицима, садржана укупно 30 пута и то: [броја (1), бројем (6)], [безбројена (1), безбројне (1), небројна (2), небројну (1), неизбројна (2), неизбројној (1), неизбројну (1), неизбројне (6), неизбројни (5), неизбројним (1), неизбројно (1)], [избројит (1)]. При поређењу са *Лучом* налазимо *йуно* заједничког – „мноштво“ истоветних облика, заправо тачно четири¹³⁾: *броја*, *безбројне*, *неизбројне* и *неизбројни*. При поређењу са *Вијенцем* не налазимо *нишџа* заједничко – ниједан заједнички облик тражене речи. Коначно, поређењем *Свободијаде* и *Шћейана* налазимо *мало* заједничког – само један заједнички облик: *неизбројне*. И без даљих поређења увиђамо да се овде не ради о

179

12) Алвагер (1989: 191): „*The number of all distributions in the set of 64 codons is 1741630*“.

Како је структура и композиција уније „Илијада плус Одисеја“ детерминисана овом детерминантом, показано је у: Ракочевић (2003: 191).

13) Постоје системи у којима број *четири* представља максимум. Тако, на пример, не може постојати више од *четири* човека (фуснота: 11–5). И бинарност постиже свој максимум као пар парова, генерисан из четири јединке, а све изван тога није бинарност (Ракочевић 2003: 6). Иако то није непосредно очигледно, број четири се појављује и као кључна дистинкција при детерминацији златним пресеком. (О броју *четири* видети и у фусноти 11–7).

насумичности, већ о строгој логици односа.

6. Систем В–Ш–Л као *нишија–мало–јуно*, у редоследу који није хронолошки, заправо смо већ пронашли код Његоша, мада у другом контексту, и у нешто другачијем исказу: у хронолошком редоследу Л–В–Ш као *јразно–јолу–јуно* (Ракочевић 2003: 175).

180

Реч *јразно* се односи на једини недостајући стих у *Лучи*. То је 280. стих у трећој песми (односно 950. стих у укупном броју стихова пева), који је накадно додао Сима Милутиновић при штампању *Луче* („што и нарав ни у сну не снила“). Ова *јразнина* заправо је тачка размеђе у том смислу што после ње нема више неизвесности по питању хоће ли или неће бити борбе са Сатаном, јер „Он је буну зажећ’ намислио“. Ова композиционо-структурна размеђа кореспондира и са строгим аритметичко-алгебарским системом, како је показано на сл. 3.

Испред тачке размеђе је број који је заправо палиндром 949, а иза је број који представља и палиндром и равнотежно стање у исто време (о палиндромима видети у фуснотама 1–6 и 11–17, као и у одељку 11–9). Реч *јолу* се односи на 2235. стих *Вијенца*, који је заправо пола стиха („а од тога...“), и такође тачка размеђе у том смислу што после тог стиха више нема неизвесности по питању хоће ли или неће „да се кољу с домаћим Турцима“. Јер, као што су међу собом непомирљиве цивилизација бројаница и цивилизација ораха, не може бити другачије и ни у чему другом, већ онако како, по себи, и јесте:

„луна и крст два страшна символа – ... то је бити једно али друго“. („А од тога...“ [од бројаница], каже Кнез Јанко, „Ја бих воли сад гривну орахах / да је једном по нашки избројим / но стотину тијех бројаницах / да пребирам прстима зафајду“.) Аритметичко-алгебарска кореспонденција овде је дата на следећи начин. Испред полустиха има 2234 стиха, а иза: $2819 - 2234 = 585$, што је такође палиндром. Али ту има и других аритметичко-алгебарских односа, не било каквих, него заправо таквих који се свде на кореспонденцију са нсм, и аналогним вишим хијерархијским системима (сл. 3)¹⁴.

И реч *јуно* се односи на стих размеђе (пун стих), али размеђе у *Шћејану Малом* – последњи стих петог јавленија, трећег дјествија, што је 1997. стих у укупном броју стихова пева („док све наше силе изломимо“). После тог стиха нема више неизвесности по питању да ли *Шћејан* јесте или није цар. Јесте, јер „НАРОД (*из љаса*)“ то каже и то хоће: „Држаћемо [га], а цар је, видимо. / Нек стоструке падну на нас муке, / пуштати га ни издат нећемо / док све наше силе изломимо“. Разлика у броју стихова испред и иза тачке размеђе иста је као и у *Лучи*, чиме се сада повезују *Луча* и *Шћејан*.

Остало је још да се провери да ли постоји аритметичко-алгебарска веза и између *Вијенца* и *Шћејана*. Збир $1996 + 2234 = 4230$ кореспондира са низом природних бројева 2–3–4, а такође и са половином суме прва четири савршена броја, преко модула 9, и то на следећи начин. Сума прва четири савршена броја

14) Овде је посебно занимљив и резултат који се добије кад се сабере број стихова испред тачке размеђе у *Лучи* и у *Вијенцу*: $949 + 2234 = 3 \times 1061$. Добије се број чија трећина одговара броју стихова у *Лучи* иза тачке размеђе, под условом да се у укупан број стихова урачуна и онај непостојећи 950. стих ($950 + 111 = 1061$). На овај начин два дела су доведена у везу и чисто математичком релацијом.

	Испред	Иза	Разлика	
Луча	949 + 000	949 + 111	111	
Шћепан	1996 + 000	1996 + 111	111	A
Вијенац	2234 - 000	2234 - 1650	1650	
	$166650 = 6666 + (2 \times 79992)$			
	$16650 = 666 + (2 \times 7992)$			B
	$1650 = 66 + (2 \times 792)$			
	$111 \times 66 = (1 \times 7326)$			
	$111 \times 666 = (1 \times 73926)$			C
	$111 \times 6666 = (1 \times 739926)$			

181

Слика 3.

Дистрибуција броја стихова у Лучи, Вијенцу и Шћепану у односу на средишњу шачку. У Лучи, испред средишње шачке је 949 стихова; иза: $2009 - 949 = 1060$; разлика: $1060 - 949 = 111$. У Шћепану, испред средишње шачке је 1996 стихова; иза: $4104 - (1996 + 1) = 2107$; разлика: $2107 - 1996 = 111$. У Вијенцу, испред средишње шачке је 2234 стиха; иза: $2819 - 2234 = 585$; разлика: $585 - (2234 + 1) = 1650$. Нејасредно очигледна корелација са 12-тим случајем у НСМ (фусноша 1-10)($12 \times 666 = 7992$), као и са 11-тим, а то значи и са Бројем Свеиој Јована Бојослова: $11 \times 666 = 7326 = 6660 + 0666$ (ујоредији са пермутацијом 7326 у табели 4).

износи: $6 + 28 + 496 + 8128 = 8658$. Половина те суме је 4329, што је за 99 више од броја 4230. Са још два умањења за број 99 добија се пермутација почетног броја: $4230 - (2 \times 99) = 4032$, што је заправо 2×2016 . Број 2016 је збир бројева¹⁵⁾ од 0, преко 1, 2, 3 итд., до 63, која „дужина“ одговара шестобитном бинарном дрвету, карактеристичном за генетски код (64

кодона), као и за 64 хексаграма у најстаријој познатој књизи – у књизи промена Ји Ђини.

Тачно за један корак испред шестобитног „егзистира“ петобитно бинарно дрво, 0, 1, ..., 31, са збиром бројева 496, што је тачно трећи савршени број. (Његош је, као што је познато, Шћепану Малом приложио Буквицу са редоследом слова од

15) Са следећим кораком деобе ($2016 : 2 = 1008$) добија се број који представља двоструку вредност суме прва два пријатељска броја ($1008 = 2 \times 504$; $504 = 220 + 284$). У једном од претходних радова је показано да тај број кореспондира и са бројем слогова у Посвети Горског вијенца. (Ракочевић 2003, стр. 113: „... у 1ГВ [првом издању Горског вијенца], у редовима с тачкицама постоји ред коме недостаје тачка, и постоји тачка којој недостаје ред. Зато 'Посвета' има 62, односно 63 стиха. ... Број слогова је тада $63 \times 16 = 2(220 + 284)$, двоструки износ суме првог пријатељског пара; но, ако се рачуна да је 62 стиха, тада слогова има: $62 \times 16 = 2 \times 496$, двоструки износ трећег савршеног броја“). Докази о томе да су савршени и пријатељски бројеви детерминанте генетског кода дати су у: Ракочевић 1997: 60. [Напомена: Померање за квантитет 99 имамо и у детерминацији укупног броја атома у генетском коду, изведеног из система „шест пермутација“ у форми $(1 \times 880) + (099 \times 2)$ – фуснота 11-16].

1 до 31, при чему је 31. слово измислио). Сви природни говорни језици неминовно кореспондирају са једним оваквим бинарним дрветом (Ракочевић *et al* 2004). Након шестобитног бинарно-кодног дрвета следи седмобитно, 0–127, и/или 1–128, које одговара (реално могућем) броју хемијских елемената у периодном систему Менделејева (Ракочевић и Ђукић 2002).

7. Након ових додатних објашњења о Његошевом систему *йразно-йолу-йуно* вратићемо се поново *Свободијади*, с намером да утврдимо које је облике именице *ријеч* Његош употребио у њених десет песама, односно укупно 6668 стихова. Али у циљу поређења са резултатом у Прегледу 1, потребно је да се претходно анализира и присуство облика речи изведених из корена *реч* и *рећ*. Резултати тог дела анализе јесу следећи. Најпре, за *реч*: речју (1), речена (2), рече (6), речеш (2), речете (1), речем (1); за корен *рећ* у *Свободијади* се налази само један облик – инфинитив глагола *рећи* (1). Тек након овог увида анализирамо и заступљеност саме именице *ријеч*. Резултат је овај: *ријеч* (8), *ријечи* (2), *ријечих* (1), *р'јечи* (5), *р'јеч* (1).

Налазимо све облике као и у другом триптиху осим што недостаје облик *ријечања*, а у сувишку је облик *ријечих*. Ако, међутим, упоредимо свако од три дела понаособ са *Свободијадом* (као и у случају речи *број*), тада се као заједничке ре-

чи налазе: са *Лучом* – *ријеч*, са *Вијенцем* – *ријеч* и *ријечи* и са *Шћейаном* – *ријеч*, *ријечи*, *р'јеч* и *р'јечи*. Поново се реализује хронолошки редослед: Л–В–Ш, али не као *нишија-мало-йуно*, већ у нешто измењеном облику, који у односу на *нишија-мало-йуно* представља, на известан начин, померање тачно за један корак: *мало-средње-йуно*.

8. Поставља се питање односа овако добијеног хронолошког редоследа (Л–В–Ш) и нехронолошког редоследа В–Ш–Л у случају подсистема *дрој*, који се добија, како је показано у одељку 6, при поређењу сва три дела другог триптиха са *Свободијадом*. Лако је увидети да је са аритметичко-алгебарског аспекта овај Његошев избор заправо једино решење. Једино решење следећег задатка: пронаћи нови редослед који ће у првом поређењу са хронолошким редоследом дати све три могуће комбинације. Од шест могућих редоследа, шест пермутација, само две пермутације задовољавају постављени услов (четврта и пета, међусобно инверзне, а баш је *четврџа* Његошев избор): 1. (Л–В–Ш / Л–В–Ш → ЛЛ–ВВ–ШШ); 2. (Л–В–Ш / Л–Ш–В → ЛЛ–ВШ–ШВ); 3. (Л–В–Ш / В–Л–Ш → ЛВ–ВЛ–ШШ); 4. (Л–В–Ш / В–Ш–Л → ЛВ–ВШ–ШЛ); 5. (Л–В–Ш / Ш–Л–В → ЛШ–ВЛ–ШВ); 6. (Л–В–Ш / Ш–В–Л → ЛШ–ВВ–ШЛ)¹⁶.

16) Тридесет година се бавим истраживањем генетског кода, али ми никада није пало на памет (нити икоме другом, колико је мени познато) да Таблицу генетског кода тестирам и овим типом комбинаторике. Нашавши је, овако елегантну, код Његоша, одложио сам писање чланка све док нисам добио резултат. А он сам по себи јесте фасцинирајући, и до њега се долази овако. Уместо Његошеве комбинације Л–В–Ш, комбинујемо слова аминокиселина (фуснота 11–3): У–Ц–А са шест „његошевских“ пермутација, затим подсистем У–Ц–Г, са још шест, У–А–Г, са још шест, и, коначно, подсистем Ц–А–Г, такође са шест пермутација. Потом следи придруживање слова из друге – аминокиселинске – азбуке (фуснота 11–3), онако како и јесте у генетском коду: за подсистем У–Ц–А, за шест његових пермутација, аналогних горњим Његошевим, добија се следећи резултат (бројеви у загради представљају број атома у бочном низу аминокиселинског

Ако се, међутим, постави и додатни услов – сагласност са три принципа: континуитета, једносмерности и цикличности, тада задовољава само један редослед, управо овај који је Његош изабрао. Наиме, у петом случају [5. (Л–В–Ш / Ш–Л–В → ЛШ–ВЛ–ШВ)] већ при формирању прве комбинације (ЛШ) није поштован прин-

цип континуитета (у изворној пермутацији, у хронолошком редоследу Л–В–Ш, Л и Ш су раздвојени са В), а при формирању друге и треће (ВЛ, ШВ) нарушен је принцип једносмерности. У четвртном редоследу, у случају Његошевог избора, [4. (Л–В–Ш / В–Ш–Л → ЛВ–ВШ–ШЛ)], постоји сагласност са сва три принципа.

молекула, означених словима латинице, према фусноти 11–3): (i). У–Ц–А / У–Ц–А → УУ–ЦЦ–АА → F(14) + L(13) + P(8) + N(8) + K(15) = 58; (ii). У–Ц–А / У–А–Ц → УУ–ЦА–АЦ → F(14) + L(13) + H(11) + Q(11) + T(8) = 57; (iii). У–Ц–А / Ц–У–А → УЦ–ЦУ–АА → S(5) + L(13) + N(8) + K(15) = 41; (iv). У–Ц–А / Ц–А–У → УЦ–ЦА–АУ → S(5) + (11) + Q(11) + I(13) + M(11) = 51; (v). У–Ц–А / А–У–Ц → УА–ЦУ–АЦ → Y(15) + L(13) + T(8) = 36; (vi). У–Ц–А / А–Ц–У → УА–ЦЦ–АУ → Y(15) + P(8) + I(13) + M(11) = 47. Добијене суме, „наједно сабране“, дају резултат: 58 + 57 + 41 + 51 + 36 + 47 = 290. На исти начин поступамо и у три преостала подсистема (наравно, консултујући Таблицу генетског кода – које слово друге азбуке придружити којим речима прве азбуке), да бисмо добили преостала три броја, за преостала три подсистема. Све заједно, имамо: У–Ц–А (290), У–Ц–Г (220), У–А–Г (324), Ц–А–Г (244). Коначно, збир два унутрашња резултата износи 544, а два спољашња 534; а то су, како смо видели, бројеви добијени из једног претходног Његошевог модела (фуснота 11–9). [Напомена 1: Ако сам у свом првом раду о Његошу изнео став према коме је генетски код кључ за разумевање Његошевог дела (Ракочевећ 1989), сада могу да кажем да важи и обрнуто: Његошево дело је кључ за разумевање генетског кода. И, наравно, у свему томе нема никаквог парадокса. Природа је створила генетски код тако да његови конституенти буду у најбољем могућем складу и сагласју, а Његош је изградио структуру и композицију првог и другог триптиха тако да буду не само у међусобном складу, већ и у „согласију општем“; Напомена 2: Горња четири резултата 290–220–324–244 има смисла изразити у односу на други резултат с обзиром на то да је то први пријатељски број: (1). 220 + 70, (2). 220 + 00, (3). 220 + 104, (4). 220 + 24. Све заједно, то је (1 × 880) + (099 × 2), што указује на симетричност односа, као и на детерминацију са прва два (1, 2) и последња два броја (8, 9) на скали декадне основе (при чему се мањи број множи мањим, а већи већим; упоредити са аналогном библијском максимум – фуснота 1–29); Напомена 3: Као што знамо, са иста ова два пара бројева (1,2 / 8,9) детерминисан је и укупан број стихова у Горском вијенцу – 2819. Од укупно 24 могуће пермутације има смисла најпре изабрати оне четири плус четири (оригинал и огледална слика) код којих је збир прва два броја једнак збиру друга два: 1928/8291, 1982/2891, 2819/9182 и 8219/9128. Најзад, има смисла изабрати ону која, макар на који начин, стоји у релацији са савршеним и/или пријатељским бројевима. Једина која задовољава тај услов заправо је трећа по реду, управо она коју је Његош изабрао: 2819 + 9182 = 12001. У добијеном збиру садржана је релација са четвртим пријатељским бројем – 1210, као и релација са квадратом броја 11, што је број 121 (12100 – 12001 = 99). У преостала три пара овакве, или сличне кореспонденције нема, у шта се читалац може и сам уверити. Даљим увидима сазнајемо да је Његош заправо изабрао два унутрашња пара пермутација, то ће рећи изабрао је осим треће и другу по реду. Али, где и како? Изабрао ју је да њоме одреди размеђу у односу на стање-ситуацију у Горском вијенцу кад сви „полијегаше“ (Одељак 12)].

Уместо додатног услова – сагласност са три принципа – има смисла поставити и један други услов, а то је да редоследе овако сравњујемо: не први члан (пермутације) са првим, други са другим и трећи са трећим, него први са последњим, средњи са средњим и последњи са првим. За 4. и 5. пермутацију тада добијамо следећи резултат: 4. (Л–В–Ш / В–Ш–Л → ЛЛ–ВШ–ШВ), и 5. (Л–В–Ш / Ш–Л–В → ЛВ–ВЛ–ШШ). Како видимо, у петом случају Шћејан је изван комбиновања, док је у четвртном (Његошевом) случају то Луча, што једино и има смисла са аспекта анализе слојевитости и градације структуре и композиције (видети фусноту 11–11).

9. У 1 делу рада је показано да ако се у систему *слово–број* саберу бројеви који представљају редни број стиха унутар издвојене гномске целине (видети напомену у 1: 93), тада се као резултат (збир) појављују бројеви који су својом формом – палиндромима. У случају *слова* збир редних бројева износи 09390, а у случају *броја* 55955 (1: 94, десни стубац, други пасус; и реч је о 36 стихова, а не о 24 стиха како је у 1 делу грешком написано). Овде, у систему *число–ријеч*, палиндромима нису видљиви у првој (изворној) датости, већ у првом аритметичко–алгебарском извођењу, и/или у првом поређењу са системом *слово–број*.

Ево тих палиндромима (о палиндромима видети у фусноти 1–6). Збир бројева који представљају редни број стихова у којима се помиње *ријеч*, и то у сва три дела, износи: $5145 + 5331 + 32847 = 43323$. Трећина овог броја (просечна заступљеност сваког од три дела) износи 14441, што је својерестан

палиндром. С друге стране, иако изворни број 43323, као квантитативна карактеристика подсистема *ријеч*, није палиндром, стављен у однос са бројем који представља квантитативну карактеристику за подсистем *слово*, он заиста даје палиндром: $43323 - 09390 = 33933$. Али, не само разлика, него и трећина збира ова два броја такође представља палиндром: $43323 + 09390 = 3 \times 17571$.

Иста логика важи и код поређења подсистема *број* са подсистемом *число*: $55955 - 4805 = 051150$. Чак и овде, ако се уместо разлике израчуна збир, такође се добија палиндром (при чему се број 60 мора читати као „једноцифрени“ број): $55955 + 4805 = 60760$. Како видимо – све палиндром до палиндром. На Дантеове стиховне палиндроме (фуснота 1–6) Његош је узвратио (фуснота 1–4) наопако написаним именима оних који наopakости-ма задужују човечанство (фуснота 1–7), а уз то и овако прецизно изнијансираним бројевним палиндромима¹⁷⁾.

Међутим, ни ово није све. Квантитет подсистема *ријеч*, стављен у однос са својом огледалном сликом¹⁸⁾, даје нови оригинал и његову слику, за који (оригинал) смо већ одавно утврдили да представља кључ свих Његошевих архитектонско–поетских укрштаја и унакрштаја ($43323 - 32334 = 7992 + 2997$).

А за потпуније увиде у Његошеве укрштаје и унакрштаје најпре је морало бити откривено да у Његошевој биљезници постоје два кључна места на којима су дате специфичне аритметичко–алгебарске структуре, које, стављене у исти математички поступак, у који и број

17) Од читаоца се очекује да и сам изведе експеримент, „слепу пробу“, на тај начин што ће насумично изабрати бројеве, па потом проверити да ли се палиндромима заиста тако лако добијају, већ у првом извођењу, по укључивању у „игру“ одговарајућег правила.

18) Луча, 11, 319–320: „Ка предмете што за собом видиш / у свијетлом лицу огледала“.

стихова *Луче, Вијенца и Шћейана*, дају резултат који је детерминисан бројем 7992 ($7992 = 12 \times 666$), 12-тим по реду случајем у Његошевом систему мултипала, НСМ (Ракочевић 2003: 157–162; видети и фусноту 1–10). Прво од та два кључна места јесу подаци о водопаду Перућица – *Биљежница* 1956: 64/170 (фуснота 11–11), а друго су подаци о звоничима – *Биљежница* 1956: 128/193; подаци, које чине искључиво бројеви Питагорине тројке 3–4–5: „Звоник од Собора стразбурскога ... висок је 445 ногах или $222\frac{1}{2}$, ... а Стефанов је у Бечу 434 ноге висок, а Светога Марка у Венецији звоник висок је 334 ноге. ... Свети Павле у Лондону висок је 330 ногах“. Сви ови подаци у *Биљежници* су написани Његошевом руком, па и једна половина, са назначеном разломачком цртом, у саставу броја $222\frac{1}{2}$, колико тачно износи и Златни угао. (Његошев систем мултипала, НСМ, у вези је са бројем светог Јована Богослова 666, на начин како је то објашњено у фусноти 1–10).

10. Могло би се помислити како се читава ова расправа тиче само релације структуре и композиције с једне и језика, с друге стране; језика, али не и стила.

Међутим, ако се појам стила узима у једном ширем значењу, тада свако бављење структуром и композицијом неминовно (и истовремено) *per se* јесте и бављење стилем¹⁹⁾, тим пре што су и композиција и структура и језик израз пре свега ауторове индивидуалности, што је кључно одређење у дефинисању појма *стил*²⁰⁾. Према томе, укупном анализом Његошевих дела са аспекта увида у макроструктуру и микроструктуру, ми се све време бавимо особеностима и карактеристикама Његошевог стваралаштва, па се тиме *ipso facto* бавимо и његовим особеним стилем, чак и тада када се, као примаоци поруке, како на емотивном, тако и на сазнајном нивоу, „нађемо у улози“ самог аутора-ствараоца²¹⁾. Другим речима, увид у макромрежу и микромрежу аритметичко-алгебарских и логичких структура, којима је проткан Његошев песнички језик, омогућава нам да сагледамо и скривену поетску архитектуру, која нам, опет, са своје стране, омогућава ново, продубљеније и потпуније разумевање текста, које увећава и нијансира наше емоције и нашу спознају – увећава наша уживања, која долазе и од емоција и од продубљеног разумевања. Све у

19) Чаркић (2002а: 74): „Стил се, дакле, у књижевности схвата или као језичка форма књижевног дела или као његова форма у веома широком смислу, подразумевајући, поред језика, композицију и форму облика, или још и жанр као јединство форме и садржаја“.

20) Чаркић (2002а: 75): „Но без обзира шта означавао, стил у књижевности подразумева јединство свих мисаоних, емоционалних и осталих духовних особености једног писца, дела, ... [и као такав], он увек представља индивидуалност...“ Лакићевић (2000: 280–281): „Зна се да се писац најбоље исказао онако како се већ исказао. Мењати његов начин исказивања, значило ... [би], према томе, ... мењати и његов начин мишљења. ... Многозначни и свеобухватни свет идеја дубоко се опире сваком другом начину мишљења: једино право значење има оно које је писац дао“.

21) Милосављевић (1993: 226): „Чинилац који кореспондира с текстом може се понашати и као прималац, и као медијатор, и као сабеседник“. Чаркић (2002б: 158): „Слику света коју је створио аутор ... читалац осмишљава и допуњава личним животним детаљима и асоцијацијама, у складу са својим погледом на свет, на искуство и ниво културе и тако, условно говорећи, он постаје коаутор књижевноуметничког дела“.

	a	b	c	d	e	a'	b'	c'	d'	e'	
1.	001	197	198	290	(93)	001	197	198	290	(93)	1.
2.	291	562	563	592	(30)	291	562	563	602	(40)	5.
3.	593	680	681	697	(17)	603	690	691	713	(23)	4.
4.	698	1027	1028	1050	(23)	714	1043	1044	1073	(30)	2.
5.	1051	1186	1187	1226	(40)	1074	1209	<u>1210</u>	1226	(17)	3.
6.	1227	2621	2622	2647	(26)	1227	2621	2622	2674	(26)	6.
	3861	6273	6279	6502	(229)	3910	6322	6328	6551	(229)	

186

Табела 1.

Реална дисџрибуција броја стихова у колима и међујевањима Горског вијенца, у рукописној и штампаној верзији.

Реално стање распореда кола у двама верзијама Горског вијенца: лево за рукописну, и десно за штампану верзију. Подебљани бројеви: горе – прва појава разлике у броју стихова; доле – уравнотежење, тј. изједначавање броја стихова у двама верзијама. Подвучени бројеви: 592 – половина трећег, а 1210 – пун износ четвртог пријатељског броја. Редни број на левој страни односи се на обе верзије; на десној страни, крајња колона, означава промену редоследа у односу на рукописну верзију: 2–3–4–5 / 5–4–2–3 (све остало објашњено у тексту).

свему, наш доживљај укупног дела постаје потпунији, као и доживљај смисаоности песникове поруке.

Кола у рукописној и штампаној верзији Горског вијенца

11. Најбољи доказ и пример Његошевог *додатној кодирања* јесте *различити* распоред кола у рукописној (РГВ) и штампаној верзији – I издању *Горског вијенца* (IGV)²². Рукопис *Горског вијенца* до 1528. стиха (од укупно 2819), без Посвете, пронађен је у Бечкој државној библиотеци скоро четири деценије после Његошеве смрти, 1889. године (Брковић 1987). Рукопис је писан

Његошевом руком, на 33 странице, исписане обострано, на формату нешто мањем од А3. На 5. страници рукописа први пут се појављује коло („Коло пое пјесму“). Изнад речи *коло* написан је (и подвучен) број 1. Затим на 13. страници поново „Коло пое“, али сада је изнад речи *коло* написан број 4. Код следећег, трећег по реду кола (на 15. страници), написан је број 5; следи четврто коло (на 23. страници) са бројем 3; коначно, на 26. страници је пето по реду коло са бројем 2, написаним изнад речи *коло*. И, заиста, редослед кола у штампаној верзији дат је овим (додатно кодираним) редоследом. У претходним радовима (Ракочевећ 2003: 115) детаљно

22) Рукописну верзију означаваћемо надаље скраћеницом РГВ, а штампану IGV (прво издање Горског вијенца), јер су тако означене у студији (Младеновић 1989) која се најпотпуније до сада бави односом ових двеју верзија.

	a	b	c	d	e	a'	b'	c'	d'	e'	
1.	001	197	198	290	(93)	001	197	198	290	(93)	1.
2.	291	562	563	592	(30)	291	562	563	602	(40)	5.
3.	593	680	681	697	(17)	603	690	691	713	(23)	4.
4.	698	1027	1028	1050	(23)	714	1043	1044	<u>1060</u>	(17)	3.
5.	1051	1186	1187	1226	(40)	<u>1061</u>	<u>1196</u>	<u>1197</u>	1226	(30)	2.
6.	1227	2621	2622	2647	(26)	1227	2621	2622	2674	(26)	6.
	3861	6273	6279	6502	(229)	<u>3897</u>	<u>6309</u>	<u>6315</u>	<u>6538</u>	(229)	

Табела 2.

Хипотетичка дистрибуција броја стихова у колима и међупевањима Горској вијенца, у рукописној и штампаној верзији

Хипотетичко стање распореда кола у штампаној верзији (десно), у односу на стварну рукописну (лево): 2-3-4-5 / 5-4-3-2 (објашњење у тексту).

187

РГВ	ІГВ		РГВ	ІГВ
1226	602		1593	2217
	1828	(1982)		3810
1226	592		1593	2227
	1818	(2002)		3820

Табела 3.

Дистрибуција броја стихова у двема верзијама Горској вијенца у односу на дидаскалију „полијегаше“

Горе, лево дат је број стихова испред дидаскалије: У рукописној варијанти (РГВ) дидаскалија „полијегаше“ налази се иза петог кола („Чашу меда...“), а то значи да би морала бити иза стиха 1226. у штампаној верзији. У стварности, она се налази иза другог кола („Чашу меда...“, са 40 стихова), иза 602. стиха. Горе, десно дат је број стихова иза дидаскалије (бројеви са леве стране одузети од укупног броја стихова: 2819 – 1226 = 1593 и 2819 – 602 = 2217. Доле, исто као и горе, с тим што је у рачун узет број стихова у колу „Три сердара...“ (са 30 стихова), које заиста и јесте друго коло у РГВ (остала објашњења у тексту).

је објашњен смисао, као и релације ова два редоследа, са аспекта претходећих и следствујућих дидаскалија, претходећих и следствујућих говорника, песмом и игром кола подстакнутих да казују то што казују. Овде, међутим, показујемо да су редоследи кола у РГВ и ІГВ детерминисани и

позицијом, као и бројем стихова у колима и међупевањима (табеле 1–2). [Под „међупевањем“ се подразумева број стихова између свака два кола, а у случају првог кола – број стихова испред њега]. Такође, дајемо и једно ново објашњење (ново у односу на претходне радове) размеђа у

структури Горског вијенца, у ргв и игв, у односу на толико загонетну дидаскалију „полијегаше“ (табела 3)²³.

12. Заправо је реч о две „загонетне“ дидаскалије. Једна се налази испред, а друга иза кола. Ова што је испред кола, у нијансама је различито (правописно и граfiјски) дата, па је већина истраживача закључила како је овде Његошев секретар Милорад Медаковић, при „лектури“, интервенисао. Дакле, испред петог кола, у ргв (стр. 26), које се у игв појављује као друго по реду, написано је овако²⁴: „Ноћ је мјесечна сједе око огњевах **а** коло на веље гувно пое“. Испред петог кола у игв (стр. 46): „Ноћ је мјесечна сједе око огњевах **и** коло на веље гувно пое“. Загонетност, међутим, наступа тада када се открије да се иста ова (да ли баш иста?) дидаскалија налази и испред другог кола у игв (стр. 22): „Ноћ је мјесечна сједе око огњевах, **и** коло на вељем⁷ гувну пое“ (сва наглашавања: МР). Но, ни то није све, кад је реч о загонетности. Професор Младеновић (1989) је добро запазио и следеће (цит. дело, стр. 209, фуснота 28: „У речи гувно преко -о написано је и -у, али шта је првобитно било: да ли -о или у, тешко је утврдити на фототипском издању рукописа *Горској вијенца*“. Али, не само то. Овде по-

стоји још једна загонетка. Како ми видимо, и реч „веље“ није чисто тако написана, него је написано тако да личи на „вељм“, при чему је слово *м* развучено, па се може прочитати и као *е* и као *м* (те отуда, вероватно, професор Младеновић није запазио овај детаљ). [О Његошевој склоности да и у самим словима „интервенише“ (кад их руком пише), видети у следећем одељку]. Међутим, кључни закључак професора Младеновића, са научно-истраживачке тачке гледишта, веома је коректан (цит. дело, стр. 210): „Зашто је ... нелекторисана дидаскалија задржана ... зашто је овде Медаковић граfiјски интервенисао у поменутом глаголском облику ... зашто је рукописни везник *а* ... замењен и у лекторисаној и у нелекторисаној дидаскалији у првом издању *Горској вијенца* везником *и* ... ? Ово су питања која, за сада, остају и даље отворена и која чекају свој одговор“. Друга загонетна дидаскалија је већ поменута – „полијегаше“. У ргв она се налази иза последњег стиха петог кола, док је иза петог кола у игв нема. [Међутим, да овде неспоразума не може бити, говори чињеница да је Његош иза имена личности која се прва појављује после петог кола – Вук Мићуновић – додао у загради дидаскалију која указује на

23) Младеновић (1989: 210) наводи да је Ристо Драгићевић „омогућио читаоцу лакше сналажење и у ... времену одвијања одговарајућих догађаја“, тако што је Горски вијенац поделио на пет делова: „први део („скупштина уочи Тројичина дне на Ловћену“) почиње ноћу а завршава се дању, други део („скупштина о Маломе Госпођину дне на Цетињу“) почиње дању; затим се наставља ноћу када долази до познатог сна Вука Мандушића, посебно се региструје зора, буђење и устајање, даља се радња одвија дању све до појаве игумана Стефана, који се појављује пошто се већ смркло; после тога „сви поспаше“, а у зору устају да би се касније заклели да ће истребити потурице, после чега се разилазе; трећи део („Бадње вече“) везан је за радњу која се одвија увече, после чега „иду да спавају“, а четврти део [Божих] приказује радњу која почиње рано изјутра, и одвија се дању; радња петог дела („Ново љето“) такође се одвија сва дању“.

24) Његошев запис дајемо овде у нешто измењеном облику, прилагођено савременом правопису (без меког и тврдог знака и сл.), али тако да се смисао написаног битно не мења, посебно не у оном делу који је предмет разматрања датог проблема.

то да је у питању ноћ а не дан („Лежи заједно са Сердаром Јанком“)]. Уместо тога, ова дидаскалија („полигаше“) се у 1ГВ појављује иза другог кола (стр. 23), што се на први поглед чини нелогичним (Младеновић 1989: 210: „... реч *йолиеџаше* долази на стр. 23 где нема свог оправдања јер се из даљег текста *Горској вијенца* не види ни да су личности ‘полијегале’ ни да се одговарајућа радња дешава ноћу“. А заправо је све логично²⁵⁾. Главна разлика између нашег и тумачења свих претходних истраживача Његошевог дела јесте заправо у томе што они сва ова места сматрају Његошевим немаром, док их ми сматрамо максимално могућом прецизношћу и нијансирањем различитости, језички и графички, онолико колико језик може „да издржи“. Али, не само то. Логика структурирања је захтевала да кад кола размене места, мора се наћи бар једна ситуација која ће бити референтна за цео систем. И Његош је то учинио управо тако како је учинио. Изабрао је највећу дистанцу – размену места другог и петог кола – и иза њих ставио дидаскалију *йолијеџаше*²⁶⁾, као тачку у односу на коју се обезбеђује *согласије* са другим битним укрштањима и укрштајима, тако како је показано у табели 3.

13. Знаковне „интервенције“ и на самим словима једна је од општих карактеристика Његошевог стваралаштва. У 1ГВ на више места је остављао двозначности, а Милан Решетар је био први који је запа-

зио да у неким случајевима Његош и кад прецртава, прецртава тако да се прецртано може прочитати. Слично је запазио и др Перо Шоћ кад је, први, анализирао Његошеву *Биљежницу*. Као пример можемо узети оно место које је заправо Његошев исказ закона о одржању. У *Биљежници* (1956), на 140. страници (други пасус), налазимо: „Најбјеснији урагани не могу један трун с круга земнога сагнати *да се обесџрви*“. Међутим, кад узмемо у обзир и оно што је прецртано, тада имамо следећи запис: „Најбјеснији урагани не могу један трун с круга земнога сагнати *да йо йросџору џумара*“ (подвукао, у оба случаја: МР). На изванредан начин Његошев исказ закона о одржању општији је од исказа у физици и/или хемији: односи се и на одржање *реда*, а не само на одржање материје. Са овог аспекта, кад знамо да није допуштено да се „по простору тумара“, боље разумемо и савремену физику, која је стигла, ето, и до „физике детерминистичког хаоса“.

Следећи пример може бити, како Његош у 1ГВ пише реч „Бог“. Ж. Првуловић, у својој докторској дисертацији о Његошевој „религиозној филозофији“, одбранајеној својевремено на Универзитету у Бирмингему, анализирао је све случајеве заступљености речи *Бој* у шест варијанти (Бог, Господ, Отац, Свемогући, Творац, Владалац) у најважнијим Његошевим делима, па чак и у писмима (Првуловић 1984: 39). Проверио сам његове податке

25) Логично је тада када се увиди и схвати да се Његош у свим својим делима бави и питањем неминовног јединства *Реалној* и *Мојухеј* (Његошев тестамент: „Слава Тебе показавшему нам свијет! ... Ја на Твој позив смирено идем или под Твојим лоном да вјечни сан боравим или у хорове бесмртне да Те вјечно славим“).

26) Како то да Медаковић баш тако системски „греша“? Најпре „грешком“ пренесе обе дидаскалије, и претходећу и следствујућу петом колу 1ГВ – у простор испред–иза другог кола 1ГВ; а при преношењу у простор испред–иза петог кола 1ГВ, како и треба, он опет „погреша“, али овај пут само „половично“: пренесе претходећу, а изостави следствујућу дидаскалију – „полијегаше“?!

за дела у саставу другог триптиха и установивши да су тачни, и сâм сам дошао до нових закључака о релацијама између поетских целина детерминисаних овим одредницама. Једино где се у анализи не слажемо, др Првуловић и ја, јесу закључци по питању колико је пута Његош реч *Бої* написао великим, а колико пута малим словом. Несагласност долази отуда што сам нашао и таква места где је Његош слово *б* написао двосмислено – може се читати и као велико и као мало. Као непосредно очигледне, наводим два примера. На 16. страни ргв налазимо „Боже драги, који све управљаш“ (први стих у казивању Владике Данила), где је велико *Б* у речи *Бої* написано без „шешира“. Други пример је са стране 23, *Коло њое*, 21. стих: „често ли те бог нагледа оком“. Ту је реч *бої* написана двосмисленим малим *б*, које уз свој нормални леви „бок“, у писаној форми, поседује још и десни „бок“, како је то карактеристично за велико *Б*.

14. Смисао промене редоследа кола у два верзијама постаје јасан кад се схвати нужност поимања првог и шестог кола (са 119 од укупно 229 стихова) као „спољашњих“, а преосталих четворо као „унутрашњих“ кола. У простору спољашњих кола сами су Црногорци, без Турака, сами и зборе и творе, док су у унутрашњем простору заједно са Турцима. И сада, је-

дино ако се варирају кола, Турци ће бити у позицији да чују сва четири кола – два о (црногорским) поразима и погибијама и два о победама и осветама²⁷⁾; у једној варијанти (рукописној) ће слушати два кола о црногорским победама и осветама, а у другој (штампаној) о црногорским поразима и погибијама; у рукописној 2. коло: „Три сердара и два војеведе...“, и 3. коло: „Нови граде сједиш накрај мора...“, док ће у штампаној верзији слушати као 2. коло: „Чашу меда јошт нико не попи што је чашом жучи не загрчи...“, и као 3. коло: „Љута клетва паде на изрода...“.

15. Рукописне странице *Вијенца*, њих 33, протежу се у штампаној верзији до 60. странице ($60 = 10 \times 6$; број 6 је први савршени број). Остатак пева у штампаној верзији заузима још 56 страница ($56 = 2 \times 28$; 28 је други савршени број). Рукописне и штампане странице за 1528 стихова, садржане у обема верзијама, налазе се у следећој релацији: $60 - 33 (3 \times 11) = 27 (3 \times 9)$. Половина од 60 је 30 (3×10). Добијају се, дакле, умношци бројева 10 ± 1 , односно 9, 10 и 11 са бројем 3. Да је ово једино и јединствено решење, са аспекта симетрије (однос целине и половине), читалац се може уверити већ са прорачуном – како би било да је Његошев рукопис исписан на 32, или 34 странице²⁸⁾. Непосредно је очигледно да производи

27) Заправо је тако да у рукописној верзији кола иду овим редом: једно о поразима и погибијама, па два о победама и осветама; потом два о поразима и погибијама, па једно о победама и осветама. У штампаној верзији: најпре иду три кола о поразима и погибијама, а за њима три – о победама и осветама (детаљније у: Ракочевић 2003).

28) Заправо 34. страница Рукописа постоји и она садржи познате Његошеве дилеме о наслову Горског вијенца. На тој 34. страници Његошевом руком је написано, па прецртано: најпре *архидањи дан*, а испод тога *извиена искра*. Рукопису је сасвим напред додат још један лист, на чијој првој страници Његош такође варира могући наслов: *извишкра, виенац њорскиј*. Друга страница тог листа је празна. Оно што изненађује јесте чињеница да су се сви истраживачи оглушили о чињеницу да је пола 33. странице остало празно, а 34. је цела празна, осим ових назнака о наслову. Па ако је

(3×9), (3×10) и (3×11) тада више не би били могући. Ако саберемо број стихова и страница обеју верзија (сабрати све егзистирајуће ентитете), добијамо следеће резултате; само за стихове: $2819 + 1528 = 4347$, чија је двострука вредност 8694 (број 8 „сједињен“ са огледалном сликом трећег савршеног броја); кад се броју стихова придружи и број страница, добија се: $33 + 116 = 149$; $149 + 4347 = 4496$ (половина броја 8, број 4, „сједињен“ са „оригиналом“ трећег савршеног броја)²⁹.

16. У Рукопису су кола (без шестог) објављена са почетком на следећим (рукописним) страницама: 5, 13, 15, 23 и 26. (чији збир бројева износи 82, што је огледална слика другог савршеног броја); штампана верзија, пак, има почетке ово петоро кола на страницама: 8, 22, 26, 40 и 46. (чији је збир 142, што је половина другог пријатељског броја). Разлика добијених збирова износи $142 - 82 = 60$ (чиме је на нов начин исказан однос првог и другог савршеног броја; с друге стране, резултат „60“

је исти онај који одговара редном броју странице 1ГВ до које се протеже рукописни текст из РГВ). Збир збирова, пак, даје осмоструку вредност другог савршеног броја: $142 + 82 = 224 = 8 \times 28$. Поставља се питање: шта са шестим (последњим) колом, чији почетак се налази на 108. страници штампане верзије? Наравно, у рукописној верзији овог кола нема, јер се РГВ (Његошевом намером!) протеже само до 1528 стиха³⁰). Али, ако је Његош заиста тако хтео, онда једина одговарајућа логика јесте та према којој број 108 треба додати и једном и другом збиру. Дакле, $82 + 108 = 190$ и $142 + 108 = 250$. Шта може бити смисао два новодобијена резултата? Кад се зна да другом савршеном броју, броју 28, са аспекта припадности истој конгруентној класи по модулу 9, претходи број 19, а следи број 37, читава ствар до краја постаје јасна. [19, 28 и 37 припадају истој конгруентној класи, класи „1“ ($1 + 9 = 2 + 8 = 3 + 7 = 10$)³¹) ($1 + 0 = 1$), јер ако се било који од ова три броја умањи

ово заиста само део Рукописа, а остатак „изгубљен“, како је могуће да је Његош овако прекинуо писање, па наставио на неком новом листу тај, наводно, „изгубљени“ део Рукописа. Не, за нас су све ово докази да је Његош намерно сачинио паралелну – рукописну верзију Горског вијенца, стављајући је у специфичан однос са штампаном верзијом.

- 29) Недостаје још решење: трећи савршени број у односу на број 2, на пример 2496. Тада би све било усаглашено са бинарним низом $N \rightarrow 2-4-8$ ($N = 2^n$; $n = 1, 2, 3, \dots$). А заправо, Његош је дао и то решење, које налазимо у табели 3. Разлике у броју стихова испред дидакалције „полијегаше“ износе: $1226 - 602 = 624$ и $2217 - 1593 = 624$. Збир две разлике износи 1248, што је увећање бинарне секвенце спреда за један корак [$N \rightarrow 1-2-4-8$ ($N = 2^n$; $n = 0, 1, 2, 3, \dots$)], а двострука вредност је тражено решење 2496. (Напомена: Бинарна секвенца 1248 представља основну секвенцу у декадном бројевном систему, из које се генерише низ савршених бројева. О томе видети у: Ракочевић 2003: 119).
- 30) Разлика $2819 - 1528 = 1291 = 992 + 299$ непосредно кореспондира са збиром двоструке вредности трећег савршеног броја и његове огледалне слике.
- 31) Онамо (напомена 2 у фусноти 11-16), кад је требало одредити четири цифре за број који ће представљати укупан број стихова у Вијенцу, Његош је изабрао само први и последњи пар бројева (1, 2 / 8, 9) на скали декадне основе, а овде чини померање тачно за још један корак, уводећи у игру и трећи (унутрашњи) пар (3, 7), односно број 37, о чијој специфичности је било речи у 1 делу овог чланка (фуснота 1-10).

тачно за 1, добије се број дељив бројем 9]. Према томе $190 - (60) - 250 - (60 + 60) - 370 - (60 + 60 + 60) - 190$ ³²⁾.

17. Колико год да то може изгледати чудно, али ево ме да поново учим од Његоша. Кад се (на Интернету) претраже све главне базе података о биомедицинској литератури, може се наћи тачно један једини рад којим се доказује да је генетски код детерминисан златним пресеком. Ако се то неће сматрати хвалом, признајем да је то мој рад (Ракочевић 1998). Тамо сам, поред осталог, предочио да се седам аминокиселина (са укупно 60 атома у њиховим „бочним низовима“) налази у позицији златног пресека (ЗЛ); наспрам њих је седам њихових комплемената (ЗК), и, коначно, преостаје још шест некоплемената (НК)³³⁾. Разлике у броју атома између њих су следеће: ЗЛ – (6) – ЗК – (6 + 6) – НК – (6 + 6 + 6) – ЗЛ. Потпуно аналогно горњој Његошевој ситуацији, при чему је Његош дао два решења (190 и 250), а треће (370) је требало сами да откријемо, као део система. У тренутку све постаје јасно; и ово о генетском коду и оно (горе) Његошево. Ипак, погрешно би било разумети како ја сматрам да је Његош разумео суштину генетског кода 120 година пре његовог открића. Не то, Његош разуме логику *корацања* и зна да само 1 и 2 и 3 „садејствују“

у првом савршеном броју, броју 6, како путем сабирања тако и путем множења; и то могу само они и ниједни други бројеви (видети део 1: 87, одељак 2, при дну); и, даље, зна да се суштина другог савреног броја испољава тек у заједништву са претходником и следбеником у оквиру исте конгруентне класе (по модулу, то јест „часовнику“ броја 9). Е, са том спознајом Његош кодира тако како кодира, а тако ето – откривамо и увиђамо да кодира и сама Природа. Отуда Његошево *сопласије ойшије* изгледа да је – у једној општој спознаји света – далеко више него што бисмо на први поглед могли појмити, па у свим будућим истраживањима односа уметности и науке Његошеве структуре и композиције морају бити незаобилазне уколико се хоће да дође до праве истине и тачне спознаје.

18. Не само релацијом бројева рукописних и штампаних страница на којима почиње песма – заредом свих шесторо кола – него и релацијама бројева почетног и крајњег стиха у колу (у укупном броју стихова спева) Његош је казивао о согласију општем (таб. 1 у поређењу са таб. 2). Поређењем табеле 1 и табеле 2 видимо да се Његош бавио питањем обртања унутрашња четири кола – обрнути све за 180 степени (таб. 2), или обрнути (мисаоно)

32) Да Његош узима „у рачун“ и број страница, сведочи писмо Сими Милутиновићу (Цел. дела, књига шеста, VII издање, стр. 124), у коме, поред осталог, даје и упутство за штампање Луче: „Нек буде у октаву печатано, по двадесет стихова на свакојему образу“. Упутства за штампање Горског вијенца није морао давати јер је штампан под његовим будним оком, о чему сведочи и његов секретар, казујући да Владика „сам држаше друго поправљање и потоње прегледање“ (Медаковић 1882).

33) Број атома у 7 ЗЛ и 7 ЗК аминокиселина: [(1)G – V(10)] + [(11)Q – N(8)] + [(8)T – M(11)] + [(8)P – I(13)] + [(5)S – C(5)] + [(13)L – A(4)] + [(14)F – Y(15)] = [(60)ЗЛ – ЗК(60 + 6 = 66)]; број атома у 6 НК аминокиселина: D(7) + E(10) + K(15) + R(17) + H(11) + W(18) = (60 + 6) + (6 + 6) = 78. (Ознаке аминокиселина видети у фусноти 11-3, а број припадних атома у фусноти 11-16).

2367	7632	3267	7623	6237	7326
2376	6732	3276	6723	6327	7236
2637	7362	3627	7263		
2673	3762	3726	6273		
2736	6372				
2763	3672				
<hr/>					
15552	35532	13896	27882	12564	14562
2 × 9990		13986		2 × 0999	
	6 × 999		12 × 999		

Табела 4.

Дистрибуција 24 пермутације кореспондентне са бројем светог Јована Богослова (6660/0666), њо моделу оригинал / оиједални лик

Дистрибуција 24 пермутације као оригинал и лик у огледалу, у односу 6 : 4 : 2. Подвучена пермутација је Његошев избор (збир бројева у колони *b* у табели 1). Идући слева надесно прва пермутација је заиста прва: 2367; међутим, идући здесна налево прва је она која је избор светог Јована Богослова (7326 = 6660 + 0666). Испод црте је карактеристичан број (13986 = 18 × 777), који представља производ броја 37 и збира бројева од 1 до 27 (броја 378) у Његошевом систему мултипала, НСМ (фуснота 1–10).

најпре целу ниску од четири, па онда још једном обрнути други део ниске, како и јесте реализовано (таб. 1)³⁴.

Прва колона означава редни број кола у ргв. Колоне *a-e* односе се на рукописну, а колоне *a'-e'* на штампану верзију, при чему колоне *e* и *e'* садрже број стихова у сваком од шесторо кола, и истовремено означавају редослед кола (као и прва колона у табели). Последња колона показује „тумбање“ редоследа кола рукописне варијанте у штампаној.

У колонама *a* и *b* (као и *a'* и *b'*) дат је број стихова у међупевањима, испред првог кола, односно између свака два следећа. Колоне *c* и *d* (такође *c'* и *d'*) дају редни број почетног и крајњег стиха у сваком

следећем колу. Резултат је следећи. Његош је тако подесио почетне стихове међупевања да се сабирањем њихових редних бројева добија број 3861, строго кореспондентан суми прва три пара пријатељских бројева [(220 + 284) + (1184 + 1210) + (17296 + 18416) = 38610]. С друге стране, кад се саберу редни бројеви крајњих стихова у колима, добије се број који не само што строго кореспондира са бројем светог Јована Богослова (6660 + 0666 = 7326), него кореспондира и са средишњом тачком читавог система од 24 пермутације (табела 4).³⁵

Али, то није све. Збир у свакој од колона *a, b, c, d* рукописне варијанте разликује се од збира *a', b', c', d'* штампане варијанте

34) Његош се овде поново бави односом целине и њене половине, дакле питањем симетрије у најједноставнијем могућем случају (Маркус 1989).

35) Број 7326 има смисла назвати бројем светог Јована Богослова, јер је 7326 = 6660 + 0666.

$1 \times 2 \times 3 = 6$		
1 × 6 = 06	$(2 \times 6)^2 \times (3 \times 6)^1 = 2592$	6502
2 × 6 = 12	$(2 \times 4)^1 \times (3 \times 6)^2 = 2592$	–
3 × 6 = 18	$(3 \times 4)^2 \times (3 \times 6)^1 = 2592$	3910

Табела 5.
Међусобне релације чинилаца првој савршеној броја, броја 6, у корелацији са дистрибуцијом броја стихова у колима Горској вијенца – у рукојисној и штаманој верзији.

194

Чиниоци броја 6, степеновани бројевима 1 и 2 (као условом за симетрију у најједноставнијем случају). Други ред на десној страни, као резултат задатка: како променити чиниоце, да би изложиоци заменили места. Резултат 2592 (6502 – 3910) је заправо Његошев резултат, као разлика бројева (збирова) у колонама d и a' у табели 1.

тачно за 49, што је квадрат (библијског) броја седам. Ако би било, да је обрнуо целу ниску (5–4–3–2), четворо кола (таб. 2), тада би те разлике биле 36, што је опет квадрат (такође библијског) броја шест.

Да је све усаглашено, показује и разлика двеју средишњих тачака која износи $6502 - 3910 = 2592$, који број се добије и из односа чинилаца броја 6 (табела 5).

Са овим се завршава расправа о два система, о систему *слово-дрож* и систему *число-ријеч* у Његошевим делима, као и редоследу кола у две верзије Горског ви-

јенца. Све што је речено требало је да буде аргументација за Његошеву намеру да додатно кодира, да кроз специфичну грађу и градицију структуре и композиције искаже исто оно што поетско-естетски и филозофски казује самим стихом – о суштинама и суштствима овога света, пре свега о *согласију оишштем*. Колико ће та аргументација издржати суд читалаца-истраживача у будућим критички настројеним закорачајима простор-времена остаје да се види.

summary

Σ Language and style in a relation to structure and composition (on examples from Njegoš's works)

The first part of this article, published in the last issue of *Style*, introduced a certain, specific and little known, or even totally unknown relation, mentioned in the title – the relation of *additional coding*. The essence of such coding lies in the fact that the poet-creator, consciously and deliberately, realises the unity of *composition form* and *poetic-philosophical content*, thus achieving “general accord”, namely accord with the universal code of nature. We have demonstrated that on the example of Njegoš's works – on several examples in the first, and on new ones in this, second part of the article. Naturally, Njegoš could not have been familiar with the notion of code itself, which appears as late as the twentieth century

(Njegoš lived in the first half of the nineteenth century), but he (Njegoš) could grasp the importance of the relation of *word* (quality) and *number* (quantity); in other words, he could come to the conclusion that *alpha-numericity* is the key characteristic of the world we live in. Njegoš could grasp that all the easier as that relation is expressed even in the spelling-book that he, in his earliest youth, learned from (published as far as 130 years before, and now kept in the Savina Monastery near Herceg Novi). The spelling-book presents alphabets – Greek, Latin, Russian and Polish, and the Greek is followed by numbers “by the church”: alpha with a dot (1), beta with a dot (2), gamma with a dot (3), etc.

The first part of the article presents Njegoš's *letter-digit* system, and the second the *word-number* system, whereas this part also analyses the relation of these two systems. The word *letter* was used eight times in *The Light of the Microcosm*, and not once in *The Mountain Wreath*; in *Stephen the Small* – once, actually twice in a single line. He used the word *digit* twelve times in all three parts respectively, in *The Light* as an adjective (and once as a noun), in *The Wreath* as a verb (and twice as a noun), and in both ways in *Stephen*. This sequel to the article shows that he used the second system inversely: actually the word *number* is found only in *The Light*, whereas it is absent from both *The Mountain Wreath* and *Stephen*. On the other hand, *word* is used 04, 05, 16 times respectively in *The Light*, *The Wreath* and *Stephen*, which is a realisation of a specific arithmetic algorithm ($04+1 = 05$; $05+11 = 16$). It is obvious that this algorithm is the key to any coherent movement in space (“*Koraci su moji božestveni / no ja mogu to nazvat prostorom*” = “My steps are divine / but I can call that space”), based on the principle of continuity and minimum of change (with the first step, change is to be made by one in one position, and with the second also by one, but in two positions). In that respect, we have shown the relation with analogous and adequate changes in the genetic code.

As a separate topic, in this second part of the article, we have also discussed the order of cantos in the printed and manuscript versions of *The Mountain Wreath*. Cantos in the manuscript version are ordered as follows: one on defeats and getting killed, followed by two on victories and revenges; then two on defeats and getting killed, and one on victories and revenges. In the printed version: three consecutive cantos are on defeats and getting killed, then three on victories and revenges. Bearing in mind such content of the cantos, as well as the epic composition (the internal structure includes both Montenegrins and Turks, and the external only Montenegrins; only after the order has been varied can the Turks “hear” four instead of only two cantos), it has been demonstrated that the basic order from the manuscript 1–(2–3–4–5)–6 can be sensibly varied in two ways: 1–(5–4–3–2)–6 and 1–(5–4–2–3)–6. Njegoš chose the second solution, as only in that case do we find realisation of symmetry in the simplest form, that is realisation of the relation between the whole and its half.

All these structure and composition variations are additionally coded as the sums of ordinal line numbers form with the determinant words (letter, word, digit, number) arithmetic systems (primarily palindromes: 09390, 55955, 33933, etc.) correspondent to the structure and composition of the universal code of nature. The two orders of cantos in *The Wreath* are, however, determined by the sums of the number of lines preceding and following the corresponding cantos. [This also clarifies the issue of symmetrical criss-crossing in relation to the direction *polijegaše* (=they all lied down), which has so far raised many doubts; it has been argued that the form in the text is the result of Njegoš's intention, and not an “editor's intervention”, as it has so far been thought].

The point of all these structure and composition variations is their specific reflection on the language and style of the poetic work itself.

Литература

196

- Алвагер 1989: **Alvager, T. et al.** On the information content of the genetic code. in: *Bio Systems* 22, 189–196.
- Биљежница 1956: **Његош, П. П.** *Биљежница*. – Цетиње: Историјски институт Црне Горе.
- Брковић 1987: **Брковић, Живко.** *Судбина рукописа „Горској вијенца“*. – Беч: Штампарија мекхитариста (Јерменски манастир).
- Лакићевић 1984: **Лакићевић, Огњен.** *Анџолоџија савремене југословенске драме*. – Београд: Светозар Марковић. – XIV с.
- Лакићевић 2000: **Лакићевић, О.** *Мера за меру*. – Београд: Удружење издавача и књижара Југославије. – 280 с.
- Маркус 1974: **Маркус, Солонун.** *Мајематичка њеџика*. – Београд: Нолит.
- Маркус 1989: **Marcus, S.** Symmetry in the symplectic case: the real line. In: *Computers Math. Applic.* 17, 103–115.
- Медаковић 1882: **Медаковић, Милорад.** *Пејтар Пејтровић Њеџош њоследњи владајући владица црногорски*. – Нови Сад.
- Милосављевић 1993: **Милосављевић, Петар.** *Теорија делејрисџике*. – Ниш: Просвета
- Младеновић 1989: **Младеновић, Александар.** *Књиџа о Њеџошу – сџудије и чланци*. – Београд: НИРО „Књижевне новине“.
- Ракочевић (1989: 937): **Ракочевић, Милоје М.** *Њеџошева хармонија речи и дрџеџа – џџолоџиџи модел џенџској кџда кључ за џумачење Њеџошевој дела*. In: *Књижевност*, Београд, 6, 931–941.
- Ракочевић 1994: **Rakočević, M. M.** *Logic of the genetic code*. Београд: Научна књиџа.
- Ракочевић 1995: **Ракочевић, М. М.** Могући смисао Њеџошевог согласиџа општег. In: *Зборник радова „Пејтар II Пејтровић Њеџош – личноси, дрјело и врџеме“*, САНУ, Одјељење умјетности ; књ. 12, 245–265.
- Ракочевић 1998: **Rakočević, M.** The genetic code as a Golden mean determined system. In: *Biosystems*, 46, 283–291.
- Ракочевић 2000: **Ракочевић, М. М.** *Њеџошев исконски лоџос*, књ. 1.– Београд: Интерпрес.
- Ракочевић 2003: **Ракочевић, М. М.** *Њеџошев исконски лоџос*, књ. 2. – Београд: Интерпрес.
- Ракочевић 2004: **Rakočević, M. M.** *A harmonic structure of the genetic code*. In: *Journal of Theoretical Biology*, 229, 221–234.
- Ракочевић и Јокић 1996: **Rakočević, M., Jokić, A.** Four stereochemical types of protein amino acids: synchronic determination with chemical characteristics, atom and nucleon number. *Journal of Theoretical Biology*, 183, 345–349.
- Ракочевић и Ђукић 2002: **Ракочевић, М. М., Ђукић, С. Т.** Идеџа тродимензионалности периодног система у изворним радовима Мендељејеџа. САНУ–Музеј науке и технике, *Флоџистџон*, 12, 109–146.
- Ракочевић et al 2004: **Ракочевић, М., Симић-Крстић, Ј., Ђуровић, Т., Раткај, Ж., Томић, А., Коруга, Ђ.** Биоинформационе основе језика: системски приступ. In: *Говор и језик II*. – Београд: Институт за експерименталну фонетику и патологиџу говора.
- Цел. дела 1980: *Целокуџна дела Пејтра II Пејтровића Њеџоша*, VII издање. – Београд: Просвета.
- Чаркић 2002а: **Чаркић, Милосав Ж.** О појму стила. In: *Сџил* 2002, Београд.
- Чаркић 2002б: **Чаркић, М. Ж.** *Увод у сџилисџиџу*. – Београд: Научна књиџа. – 158 с.